

FORORD

Hensikten med denne boka er ikke først og fremst å beskrive gjeldende rett, selv om artiklene er oppdatert i gjennomgangen i del I. Hensikten er mer å vise hvordan tankegangen omkring kvinnes s rlige situasjon vurderes i retts-systemet. Kvinnes s rlige situasjon vises først og fremst i den private sf eren.

Jeg har en gang for lenge siden søkt Forskningsrådet om penger til dette prosjektet, uten å få det. Familierettskritikk er lite etterspurt. Uten innvilget støtte har jeg likevel kunnet gå videre med prosjektet takket være at vi har 50 % forskningstid i arbeidskontrakten som førsteamanuensis og professor.

Ordningen med forskningsdel i stillingen er av stor betydning for den frie, forskerinitierte forskningen. Mine forskningsresultater kan kanskje benyttes av lovgivende myndigheter en gang i framtiden, men antakelig ikke med det første. Slik sett er dette grunnforskning.

Uten forskningstid i stillingen ville bare de som fikk innvilget søknader om forskningspenger, kunne forske. Da ville vi først og fremst få undersøkt allerede definererte problemstillinger som kanskje til og med sikter mot spesielle, forventede resultater.

Jeg er privilegert som har hatt min arbeidsplass ved Det juridiske fakultet ved UiT Norges arktiske universitet. Det har gitt nettopp de rammene som jeg har trengt for dette prosjektet.

Hege Brækhus

INNHOOLD

DEL I INNLEDNING	13
1 Opptakt.....	15
2 Nærhet og frihet.....	17
3 Den rettslige reguleringen.....	23
4 Kommentarer til artiklene.....	27
DEL II ARTIKLENE	45
1 Et grunnleggende utgangspunkt.....	47
1.1 Ekteskapsrettens grunnlag.....	49
1 Innledning.....	49
2 På leting etter ekteskapsrettens problemstillinger.....	50
3 Ideologier og prinsipper.....	51
4 Begrunnelser.....	52
5 Behov.....	55
6 Vurdering av begrunnelsene.....	56
7 Forsørgelse eller belønning.....	57
8 Følger ved samlivsbrudd.....	59
9 Konklusjon.....	62
2 Hvordan diskrimineres kvinner?.....	63
2.1 Uførepensjon for husmødre etter folketrygdloven.....	65
1 Innledning.....	65
2 Lovens forhistorie.....	67
3 Hvem er husmor i folketrygdlovens forstand?.....	68
3.1 Objektive kriterier.....	68
3.1.1 Kvinnen må være gift.....	69
3.1.2 Kvinnen skal være forsørget.....	69

3.2	Individuelle kriterier	70
3.2.1	Kvinnen har utdannelse eller tidligere yrkeserfaring	70
3.2.2	Kvinnen er uten inntektsgivende arbeid pga. omsorgsoppgaver...	71
3.2.3	Kvinnen er arbeidsløs	72
3.2.4	Kvinnen har vært hjemme pga. helsesvikt	73
3.2.5	Kvinnen har hatt planer om å ta inntektsgivende arbeid	74
3.3	Utfyllende kriterier	74
3.3.1	Husmorformodningen	74
3.3.2	Statistiske betraktninger	75
4	Fastsettelse av uføregraden	76
5	Ytelsene	77
6	Reformforslag	79
2.2	Omsorg som vilkår i trygderetten	81
1	Innledning	81
2	Folketrygdens systematikk	82
3	Forsørgelse som finansiering av omsorg	83
4	Overgangsstønad	84
5	Fødselspenger mv.	86
6	Kontantstøtte	88
7	Barnetrygd	89
8	Hjelpestønad	90
9	Omsorgslønn etter sosialtjenesteloven	91
10	Rettigheter for forsørgede omsorgsarbeidere ved senere inntrufne sosiale omstendigheter	91
11	Dekning og dekningsgrader	93
12	Rettigheter i forbindelse med omsorg – kvinnenes stilling i samfunnet	94
13	Alternative finansieringsformer for omsorg	95
14	Konklusjon	96
2.3	Retten til privatlivets fred ved motstridende interesser i familien	99
1	Innledning	99
2	Det individuelle vernet	100
2.1	Hovedregelen	100
2.2	Unntakene	101
2.3	Fra rettspraksis	103
2.3.1	Generelt	103
2.3.2	Saker der det kreves respekt for familieliv	104
2.3.3	Saker der det kreves respekt for personlig integritet	105
2.4	Konklusjon	106
3	EMK art. 8 og Grunnloven § 102 og betydningen for nasjonal lovgivning.	106
3.1	Innledning	106
3.2	To aktuelle eksempler	107
3.2.1	Eksempel 1	107
3.2.2	Eksempel 2	109
4	Avslutning	110
4.1	Oppsummering	110
4.2	Vurdering	111

3	De store dilemmaene	113
3.1	Kontantstøtten for eller mot kvinnene?	115
1	Noen utgangspunkter	115
2	Forutsetninger for en feministisk teori som omfatter både yrkesaktive og hjemmearbeidende	116
3	Kvinnekampens utvikling og status	118
4	Hva er omsorgsarbeidet verdt?	118
5	Kontantstøttens rettslige karakter	120
6	Kontantstøtten og likestillingen	124
7	Konklusjon	126
4	Familierettslige vurderinger	129
4.1	Eiendomsrett, rettigheter på skiftet eller underholdsbidrag som alternative muligheter	131
1	Innledning	131
2	Opparbeidelse av eiendomsrett	134
3	Rettigheter på skifte av felleseie	136
4	Forsørgelse	138
5	Hvordan dekker de ulike ordningene omsorgsarbeidernes behov?	140
6	Muligheten av å gå lenger i retning av å erstatte forsørgelse med formuesrettigheter	144
7	Konklusjoner	146
5.	Foreldreskap	149
5.1	Likestilling og den rettslige reguleringen av foreldreskap	151
1	Likestilling	152
2	Juridisk foreldreskap	154
3	Virkninger av foreldreskap	156
4	Spesielt om forsørgelse	157
5	Spesielt om overgrep og omsorgssvikt	161
6	Nærmere om problemenes karakter	162
7	Løsningsforslag	165
5.2	Er økonomisk avhengige mødre det beste for barna?	171
1	Innledning	171
2	Er begrenset adgang til skilsmisse en vei å gå?	172
3	Kan andre rettsregler ha betydning?	174
4	Hvem ønsker skilsmisse?	174
5	Ekteskap bygd på kjærlighet	175
6	Ekteskap bygd på likestilling	176
7	Nærmere om hvorfor antall skilsmisser har økt så kraftig	177
8	Å styrke ekteskapet	178
9	Andre måter å ta vare på barns stilling i familien	180
10	Konklusjon	181

6	Diskriminering	185
6.1	Diskriminering i private og personlige relasjoner	187
1	Problemstilling	187
2	Bakgrunn	189
2.1	Juridisk regulering i fortid og nåtid	189
2.2	Forskning og undervisning	191
2.3	Metode	193
3	Flertallets begrunnelse for å fjerne forbudet mot diskriminering i private og personlige relasjoner	195
3.1	Utgangspunkt	195
3.2	Ikke hensiktsmessig med en ren symbolbestemmelse	196
3.3	Strid med folkeretten	198
4	Analyse	199
4.1	Privat/offentlig	199
4.2	Personlig integritet kontra gruppers integritet	200
4.3	Unntak for private og personlige relasjoner forutsetter at det er mulig å bryte ut	201
4.4	Kasuistikk	202
5	Konklusjon	206
6.2	Likelønn – markedslønn	209
1	Innledning	209
2	Problemstilling	210
3	Internasjonale avtaler	211
4	Lov og forarbeider	211
5	Praksis fra nemnda	212
6	Praksis fra EU-domstolen	215
7	Markedslønn – kan den ha sammenheng med kjønn?	217
7.1	Markedslønn fastsettes på grunnlag av fordømmer	217
7.2	Markedslønn påvirkes av kvinners gratisarbeid i hjemmet	218
7.3	Markedslønn påvirkes av arbeidsgivers monopolsituasjon i offentlig sektor	219
8	Konklusjon	220
9	Marked og lønn i et videre perspektiv	222
6.3	Er ekteskapsloven kjønnsdiskriminerende?	225
Del I	Innledning	225
1	Hvorfor er familieforhold lovregulert?	225
Del II	Er ekteskapsloven kjønnsdiskriminerende?	227
2	Ekteskapslovgivningen lar seg i utgangspunktet ikke forene med reell likestilling	227
3	Formen er kjønnsnøytral	227
4	Kjønnsdiskriminering – hva er det?	228
5	Er ordningen likevel så nødvendig og rimelig at den lar seg forsvare?	230
5.1	Saklig formål	231
5.2	Nødvendig	231

5.3	Rimelighetsvurderingen	234
5.4	Konklusjon	235
6	Hvorfor er det overveiende kvinner som har hovedansvaret for hus og omsorgsarbeidet i hjemmene?	235
7	Kan en lov være kjønnsdiskriminerende?	236
Del III	En lov som ivaretar likestilling	237
8	Innledning	237
9	Hvilke kriterier bør være oppfylt i en ekteskapslov som oppfyller kravet til likestilling?	238
9.1	De økonomiske ordningene må stå i sentrum	238
9.2	Ektefellene må ha like muligheter når det gjelder karriere	239
9.3	Ektefellene må ha like stort ansvar for økonomien	239
9.4	En kjønnsnøytral ekteskapslov må stå på egne ben	239
9.5	Hva har vist seg å virke?	239
9.6	Utgangspunkt og avtaler	240
9.7	Fleksibilitet må forutsette rettferdighet	240
10	Nærmere om en likestilt ekteskapslov	241
11	Konsekvenser for andre ekteskapsrettslige regler	242
12	Hvorfor moderniseres ikke ekteskapslovgivningen?	242
13	En ordning som passer for alle foreldre	242
14	Skilsmisse, en tid for nye konflikter	243
15	Ekteskap og frivillighet	244
7	Konklusjoner	245
7.1	Ekteskapet fra økonomi til kjærlighet	247
1	Innledning	247
2	Nærmere om ekteskapet og drømmen om kjærligheten	248
3	Nærmere om ekteskapets økonomiske funksjoner	250
4	Nærmere om hvorfor menn får makt i tradisjonelle ekteskap	253
5	Nærmere om ekteskapets følelsesmessige funksjoner	254
6	Mot en økonomisk likestilling	255
7	Hva er omsorgsarbeid verdt?	256
8	Siste brikke i kvinnes økonomiske frigjøring	257
9	Det framtidige ekteskapet	258
7.2	Ekteskap, kjærlighet og likestilling	261
1	Ekteskap i nåtid og fortid	261
2	Kjærlighet	262
3	Familiereffens plassering og vesen	263
4	Hvilke regler gjelder for gifte og ikke for andre?	264
5	Gammel og ny familierett	266
6	Skilsmisse	269
7	Likestilling	270
8	Familierefften må sikre likestilling mellom mødre og fedre og mellom barn i ulike familietyper	271
9	To omsorgsgivende foreldre	274
10	Familieliv og følelser	275

8	Resymé på engelsk	277
8.1	Regulation of Parenthood – Deregulation of Marriage	279
I	Introduction	279
1	Problems in Families	279
2	Gender Equality in Families	280
3	Two Inconsistencies in Family Law	281
II	Family Law Today	283
1	Economy	283
2	Care	285
3	Love	287
4	Summing Up	288
III	Towards a Fair Family-Legislation	289
1	The Direction of Family Law Reforms in Recent Years	289
2	The Need for Change	290
3	Premises for Change	290
IV	Deregulation of Marriage	291
V	Regulation of Parenthood	292
1	Equal and Separate Responsibility for the Care of Children	292
2	Equal and Separate Responsibility for the Support of Children	293
3	Minimum Standards for Contact between Parents and Children	293
4	Divorce as a Normalized Part of Life	294
5	Eliminating Dependency Could Mean Strengthening of Marriage	295
VI	Conclusion	295

DEL III KONKLUSJON: FAMILIEN, PATRIARKATETS

SISTE SKANSE	299
---------------------------	-----

If mothers are paid for all the work they do, they will own property in the same way that fathers do, and so there should be no need for sharing of property at divorce.

The big social and economic dividing line in society will then be between parents and people without children rather than between men and women. Parents, both mothers and fathers will be partly prevented from full labour market participation (or paid properly for care), and therefore both mothers and fathers will be economically disadvantaged. The need for society to compensate economically will be more evident and probably also easier to understand and approve.

Love cannot be regulated by law. Love has to be free. If we want to go beyond behaving as if we loved, we need to accept this. This means that marriage law in no way should be a hindrance for divorce, neither in terms of legal procedure nor in economic terms.

I am not the only one to advocate this view. Fineman came to the same conclusion and gave this expression to her view:

The pressing problems today do not revolve around the marriage connection, but the caretaker-dependent relationship. In a world in which wives are equal partners and participants in the market sphere, and in which the consensus is that bad marriages should end, women do not need the special protection of legal marriage. Rather than marriage, we should view the parent-child relationship as the quintessential or core family connection, and focus on how policy can strengthen this tie.⁴⁷⁹

References

- Agell, A. (1998). *Äktenskap Samboende Partnerskap* (2. utg.). Iustus Förlag.
- Becker, G.S. (1981). *A Treatise on the Family*. London: Harvard University Press.
- Blumberg, G.G. (1993). *Community Property in California*, (2. utg.)
- Cohen, L.R. (2002). *Marriage: the long-term contract*, in *The Law and Economics of Marriage & Divorce*, edited by Dnes, Antony W. & Rowthorn, Robert.
- Coontz, S. (2005). *Marriage, a History: From obedience to intimacy or how love conquered marriage*. New York: Viking.
- Fineman, M.A. (2001). *Why marriage?* 9 *Virginia Journal of Social Policy & the Law*, Fall.
- Lyngstad, J., Kjeldstad, R. & Nymoene, E. (2005). *Foreldreøkonomi etter brudd*, Statistics Norway 2005/21.
- Lødrup, P. & Sverdrup, T. (2004). *Familieretten*, (5. utg.). Oslo: Cappelen Damm.
- Olsen, F. (1983). *The Family and the Market: A Study of Ideology and Legal Reform*, *Harvard Law Review*, 96.

---

479 See Martha Albertson Fineman, *Why marriage?* 9 *Virginia Journal of Social Policy & the Law*, Fall, 2001, 245.

Smart, C. & Neale, B. (1999). *Family Fragments*.

Smith, I. (2002). European divorce laws, divorce rates, and their consequences. I.A.W. Dnes & R. Rowthorn. *The Law and Economics of Marriage & Divorce*. Cambridge University Press.

West, R. (1997). *Caring for Justice*. New York: NYU Press.

Documents

NOU 2008: 6 *Kjønn og lønn*

The European Convention for *the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*

UN Convention on the Rights of the Child

World Economic Forum, *The Global Gender Gap Report 2008*